

5. IDSC Public Opinion Analysis Paper № 27/2023. Analysis of public opinion on North Macedonia's accession to the European Union (2014-2023). Konrad Adenauer Foundation in the Republic of North Macedonia Institute for Democracy «Societas Civilis» – Skopje. Official web-site. URL: <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2023/12/B5-Public-Opinion-Analysis-Paper-No.-27-2023-WEB.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-50>

ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВО НА ОСВІТУ В МІЖНАРОДНОМУ БІЛЛІ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ

Ільїна Ганна Володимирівна

*здобувач першого року
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри морського та міжнародного права
Міжнародний гуманітарний університет
м. Одеса, Україна*

Міжнародне право зобов'язує держави забезпечувати право на освіту шляхом закріплення такого положення в конституційних актах. Згідно міжнародних договорів ці зобов'язання визначаються як «прогресивні зобов'язання», тобто кожна держава-учасниця вживає заходів виходячи з «максимуму своїх наявних ресурсів» з метою поступового досягнення повної реалізації права на освіту.

Право на освіту – це право, що розширює можливості. Лише користуючись правом на освіту, можна користуватися деякими іншими правами людини.

Більшість сучасних конституцій регламентує та визнає право на освіту. Сьогодні освіта є важливою суспільною функцією. Держава розглядається як головний гарант, що забезпечує доступ до освіти. Держава виділяє значні бюджетні кошти на систему освіти та регулює надання освіти. Першочергова роль держави чітко визнається в міжнародних документах. Але не тільки держава несе відповідальність за навчання дітей. Традиційно освіта була обов'язком батьків дитини. У наш час із розвитком систем освіти роль батьків зменшилася. Однак це залишається важливим у контексті визначення типу та змісту освіти, яку отримуватиме дитина. Це позначено, з одного боку, важливим статусом сім'ї та важливістю стосунків між батьками та дитиною в більшості випадків, з іншого боку, через бажаність плюралістичного

демократичного суспільства, існування якого було б під загрозою через державну монополію на освіту.

Освіта повинна розглядатися як вимога людської гідності і, отже, повинна бути визнана правом людини. Можна стверджувати, що людська гідність не може належним чином служити для виправдання статусу права як права людини. Дехто вважає людську гідність не більш ніж упередженим припущенням. Проте факт залишається фактом: сьогодні поняття людської гідності прийнято вважати моральною основою прав людини. Перший абзац преамбули Загальної декларації прав людини 1948 року стверджує, що «оскільки визнання притаманної гідності та рівних і невід'ємних прав усіх членів людської сім'ї є основою свободи, справедливості та миру в світі» [1].

Стаття 26 Загальної декларації прав людини позначає, що кожен має право на освіту. Освіта має бути спрямована на розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основоположних свобод. З цієї статті випливає, що всі особи, незалежно від статті, мають рівні можливості доступу до освіти та право на освіту [1]. Гендерна рівність в доступі до освіти є міжнародно-правовою нормою.

Хоча жоден із основних міжнародних документів в сфері прав людини не визначає значення освіти, мета освіти в міжнародному праві пояснюється розширено. Не обмежуючись тільки навчанням, воно спрямоване на «повний розвиток людської особистості та зміцнення поваги до прав людини та основних свобод» [1].

Важливою умовою реалізації права на освіту є рівний доступ до освітніх інституцій. Базуючись на принципах недискримінації та рівності, це є мінімальний орієнтир для реалізації економічних, соціальних і культурних прав та для підтримки гендерної рівності. Загальна декларація прав людини закріплює принцип недискримінації в освіті, формулюючи, що це право застосовується до «всіх на основі недискримінаційних положень» і без відмінностей, серед іншого, на підставах статті, соціального походження та релігії.

Подібним чином Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права стверджує, що держави-учасниці, визнаючи право кожного на освіту, також повинні поважати свободу батьків/законних опікунів вибирати для своїх дітей школи, надавати релігійну та моральну освіту відповідно до власних переконань.

Стаття 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року говорить, що держави-учасниці Пакту визнають, що з метою досягнення повної реалізації права на освіту початкову, середню, вищу та фундаментальну освіту та система шкіл має бути забезпечена, обов'язок забезпечити це прямо лежить на державі [2].

Отже, Пакт розглядає освіту як передумову гідного існування. Освіта, яка забезпечує доступ до знань і навичок та навчає людину логічного мислення й аргументованого аналізу, розглядається як вимога гідності. Отже, людську гідність слід сприймати як головну причину визнання освіти як права людини.

Право на освіту пов'язано зі свободою інформації, зі свободою на вираження поглядів, зборів і асоціацій, а також правом обирати і бути обраним – все це залежить від мінімального рівня освіти. Тільки ті, хто може бути поінформованим, хто може висловити свої ідеї та хто може мирно збиратися, можуть брати участь у політичному житті. Так само лише освічена людина може прийняти обґрунтоване рішення та належним чином реалізувати своє право голосу чи балотуватися на політичну посаду. Було зазначено, що «з цієї причини добре освічені та критично налаштовані громадяни можуть становити загрозу для режиму, який пригнічує власний народ. Тому деякі уряди не відчують ні обов'язку, ні зацікавленості вкладати багато грошей і зусиль в освіту» [3, р. 28–29].

Крім того, освіта є запорукою соціально-економічного розвитку. Освіта сприяє реалізації економічних і соціальних прав людини. Прикладом може бути право на харчування. Людей можна навчити, як забезпечувати власний запас їжі. Але на думку спадають і інші подібні права, наприклад, право на працю, право на достатній рівень життя або право на здоров'я. Ці права можуть бути використані в реальний спосіб лише за умови досягнення мінімального рівня освіти. Зрештою, саме людина, яку навчили читати й писати, може отримати знання та навички, необхідні для задоволення основних потреб себе та своєї родини. Освіта сприяє економічній і соціальній інтеграції. Лише грамотні люди можуть належним чином брати участь в економічному житті та повною мірою використовувати можливості, які воно пропонує.

Нарешті, освіта розширює можливості брати участь у культурному житті. Право на участь у культурному житті захищено статтею 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року. Зв'язок між освітніми та культурними правами дуже тісний. Значною мірою міра реалізації права на освіту відображає стан користування культурними правами. Для релігійних, мовних та етнічних меншин освіта є найважливішим засобом збереження їх культурної самобутності.

Усі наведені вище аргументи певною мірою створюють основу для визнання освіти одним із основних прав людини.

Оскільки Україна є учасницею основних пактів і конвенцій ООН у сфері прав людини, то в межах міжнародного співробітництва

в національному законодавстві розроблено і ухвалено низку нормативно-правових актів щодо забезпечення права особи на освіту. Загальний підхід міжнародних угод, окреслених вище, полягає в тому, що вони вважають право на освіту настільки фундаментальним, що від нього не можна відступати.

Література:

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_015 (дата звернення: 22.02.2024).

2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_042 (дата звернення: 22.02.2024).

3. Beiter Kl. The Protection of the Right to Education by International Law. The Netherlands: Koninklijke Brill NV, Leiden, 2006. 786 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-51>

ТИМЧАСОВЕ ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДДІ

Кутельвас Тетяна Євгенівна

*здобувач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Застосування тимчасового відсторонення від здійснення правосуддя передусім переслідує мету уникнення можливості настання негативних наслідків, що можуть настати, якщо було б збережено права судді на виконання такої функції [1, с. 462–468]. Така ідея була підтримана у дисертації Д.В. Ткаченка [2].

Застосування відсторонення від здійснення правосуддя на відміну від застосування відсторонення до працівників в порядку КЗпП України [3], не пов'язується із повним припиненням йому виплат – згідно із вимогами ч. 8 ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» призупиняється лише виплата доплат до посадового окладу судді, тоді як основний посадовий оклад продовжує виплачуватись [4].

У 2023 році ВРП відновила здійснення повноважень щодо надання згоди на затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом, ухвалення рішень про тимчасове відсторонення судді від здійснення